

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
*Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap*

Symposium Wikken en wegen.
Archeologie van nationaal belang

Voorbeeld uit de praktijk:
Successen en knelpunten
van de Maaswerken

Eelco Rensink
Afdeling Archeologie

Indeling lezing:

1. Achtergronden project De Maaswerken
2. Uitgangspunten en werkwijze
3. Benoemen successen en knelpunten
4. Stap naar nationaal belang en stelling

Ontwerpplan Meers

Aanleiding: overstromingen in 1993 en 1995 in zuidelijk Maasdal

Samenwerking tussen Rijkswaterstaat, provincie Limburg en Ministerie van LNV

Doelstelling: hoogwaterbestrijding, natuurontwikkeling, zand- en grindwinning

Grensmaas: 15 deelgebieden, 819 hectaren
Zandmaas: 7 deelgebieden, 978 hectaren

Groot project "Behoud en onderzoek van archeologische waarden in het Maasdal in het kader van de Maaswerken en de Via Limburg" (Projectteam Archeologie)

H. Stoepker et al. 2004: Wetenschappelijk beleidsplan (Rapportage Archeologische Monumentenzorg 111)

Geschiktheid van gebieden voor gebiedsgericht onderzoek met een landschapsarcheologische vraagstelling:

- 1 Hoge gaafheid en hoge archeologische en landschappelijke waarde: Borgharen, Itteren, Lateraalkanaal-West, Lomm en Well Aijen
- 2 Matige of hoge archeologische waarde, overwegend intact maar minder zeldzaam landschap: Aan de Maas Zuid
- 3 Matige archeologische waarde en gedeeltelijk verstoord landschap: Koeweide
- 4 Lage archeologische waarde in overwegend intact, maar minder zeldzaam landschap: (alleen A73)
- 5 Lage archeologische en landschappelijke waarde: Grensmaaslocaties in jonge riviervlakte, aandacht voor nautische vondsten

Selectiebesluit:

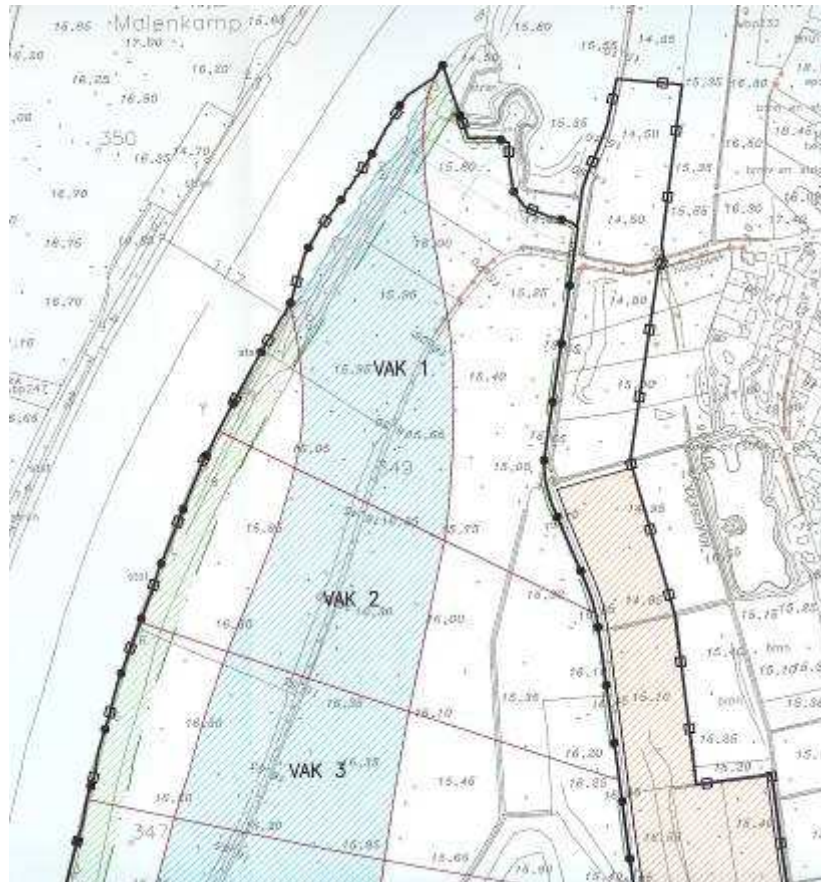
“De ROB beschouwt het hele gebied als van zéér hoge archeologische waarde en daarmee in feite beschermenswaardig. Het gebied is als een *Siedlungskammer* (een geografisch begrensd bewoningsgebied) te beschouwen, waarin nederzettingen, grafvelden en andere vormen van landgebruik in hun diachrone en synchrone samenhang, en in samenhang met het landschap, bestudeerd kunnen worden. Dat een dergelijk gebied van deze omvang en gaafheid zich aandient, is een zeldzaamheid en het verlies ervan moet als een ernstige aanslag op het bodemarchief beschouwd worden”.

Programma van eisen:

- gebiedsgericht, landschapsarcheologisch onderzoek
- uitgangspunt en focus: laat-prehistorisch cultuurlandschap
- waardstelling van landschappelijke zones
- vlakdekkende documentatie
- “uitselecteren” van zones voor opgraving
- geselecteerde delen worden opgegraven conform KNA

Hoogwatergeul Lomm: fase 1

Totaal 9,6 ha, waarvan 7,9 ha is opgegraven
Opgraving (2006) vond plaats direct vooruitlopend op
definitieve ondergronding

Hoogwatergeul Lomm fase 1: resultaten

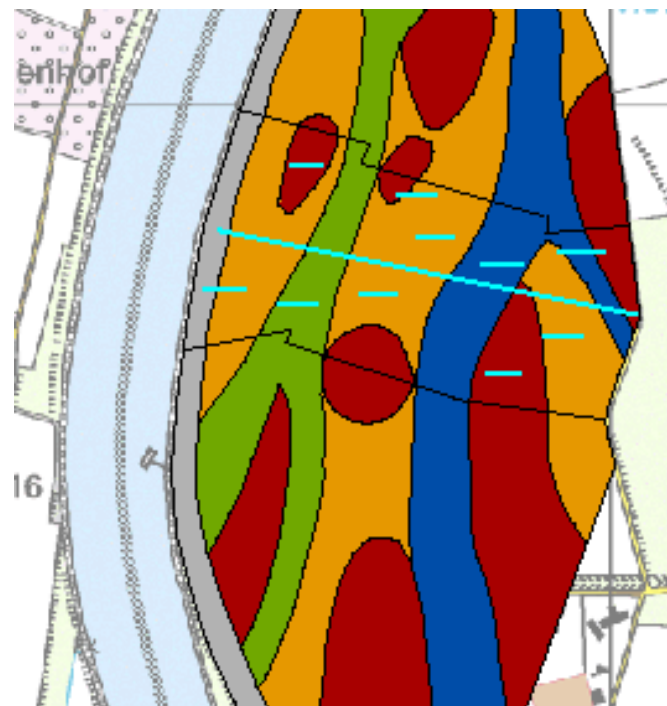
Hoogwatergeul Lomm fase 1: planning op- en afgraving

Hoogwatergeul Lomm fase 2: Fasering veldwerk

Totale oppervlakte 17 ha, totaal opgegraven 5,3 ha

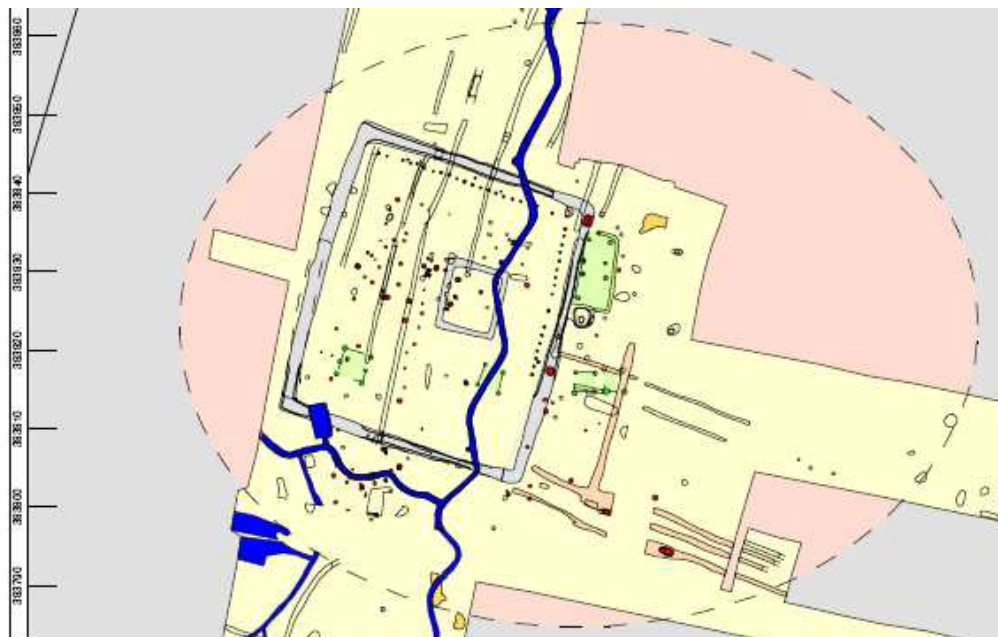
- Stap 1: Doorlopende profielsleuf
- Stap 2: 10 proefsleuven van 10 x 50 m
- Stap 3: Uitselecteren van gebieden
- Stap 4: Vlakdekkend opgraven van gebieden "waarin alle landschappelijke eenheden vertegenwoordigd zijn"

Hoogwatergeul Lomm fase 2: aanleg kijkgaten en vlakken

Diversiteit landschappelijke eenheden: rivierterras, rivierduinen, kronkelwaard- en oeverafzettingen, geulen

Hoogwatergeul Lomm fase 2: Cultusplaats en grafveld

Grensmaaslocatie Itteren: Emmaus en Haertelstein

Voortdurende betrokkenheid RCE, inhoudelijke cohesie van deelprojecten op basis van uitgangspunten wetenschappelijk beleidsplan (contra versnippering)

Grootschalige ingrepen (zonder optie van behoud) = grootschalig, vlakdekkend opgraven

Breed landschapspectief, niet een vindplaatsgericht 'trechtermodel' waarin de KNA voorziet

Kenniswinst methoden en technieken, degradatieonderzoek (o.a. verbruining van bodem)

Flexibele strategie van veldwerk en besluitvorming: gefaseerde aanpak van opgraven, keuzes (nb: het *uitselecteren* van gebieden) op basis van voortschrijdend inzicht en in relatie tot vraagstellingen uit het PvE

Intensiever onderzoek op locaties 'van nationaal belang'

Doorcontractering van RWS aan ontgronders, geen projectteam meer op locatie (afstand tot Amersfoort groot, rol directievoering cruciaal)

Flexibele strategie van veldwerk en besluitvorming: veel beslismomenten, aanvullingen PvE, communicatie tussen bevoegd gezag en ontgronders essentieel etc.

Weinig tot geen betrokkenheid universiteiten

Overbrengen van verhaal aan grote publiek

Weinig evaluaties ihkv kenniswinst, methoden en technieken, IKAW, NOaA

Mogelijkheden van archeologisch onderzoek tijdens uitvoeringsfase zeer beperkt

Hoe om te gaan met vindplaatsen van 'nationaal belang'?

Grensmaaslocaties Onderzoek 'natte aandachtsgebieden'

Borgharen: 'nat aandachtsgebied' Pasestraat

Itteren: 'nat aandachtsgebied'
Hoeve Haertelstein

Borgharen: toevalsvondst van 'nationaal belang'

Vuursteenvindplaats overgang laat-mesolithicum
naar het vroeg-neolithicum

Conclusies

Gebiedsgericht onderzoek in de Maaswerken heeft geleid tot resultaten van nationaal belang, die met een standaard, vindplaatsgericht onderzoek niet zouden zijn verkregen. Belangrijk voor het onderzoek van de Maaswerken zijn:

- geen routinematig onderzoek;
- gebiedsgerichte aanpak en landschapsarcheologische vraagstellingen;
- erosie- en sedimentatiegeschiedenis van de Maas versus bewonings- en gebruiksgeschiedenis;
- samenhang archeologie en landschap;
- lat hoog leggen bij schrijven PvE's;
- lat hoog leggen mbt eisen aan methoden en technieken en uitwerking;
- keuzes op basis van voortschrijdend inzicht van veldwerk;
- belangrijke rol voor directievoering en uitvoerder (flexibiliteit).

Archeologie van 'nationaal belang' is kneedbaar en in zekere zin zelfs 'maakbaar'. Eigenschappen van het bodemarchief, inclusief hoge gaafheid en hoge zeldzaamheid, zijn één kant van de medaille. De vragen die wij aan het bodemarchief stellen en de wijze waarop we met dit archief omgaan (omvang en doeltreffendheid van investering) zijn de andere kant van de medaille.

Stelling:

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed moet een prominente rol spelen bij de bescherming en het onderzoek van archeologische vindplaatsen en gebieden van 'nationaal belang'. Het onderzoek, bijvoorbeeld de coördinatie en kwaliteitszorg, vindt plaats vanuit een pro-actieve werkwijze en in nauwe samenwerking met (vertegenwoordigers uit) het archeologische veld, i.e. universiteiten, provincies, gemeenten en bedrijven.

Hier ligt op archeologisch gebied één van de belangrijkste taken van de RCE in de toekomst.